

Oslo, 5. 12. 1932.

GjempartFortrolig.

107149

Hr. Statsråd Trødal.

Da Kirkeministeren på Regjeringens vegne har underhandlet med mig vedrørende forholdet mellom statsministeren og mig, tillater jeg mig herved å fremholde følgende:

Under henvisning til et P.M. hvis hovedinnhold jeg hadde lest op i regjeringsmøte 21/11 1932 uttalte jeg i et brev av 26.s.m. til statsminister Hanfseid og de øvrige medlemmer av Regjeringen som min opfatning at statsministeren burde trekke sig tilbake.

Efter inntrengende henstilling fra regjeringshold og fra ledende personer innen partiet gikk jeg etter flere dagers forhandlinger og under sterk tvil med på en tilbøtt ordning, hvorefter bl.a.:

(1) Kullmann-saken skulde foreløbig fremmes ved at civilt søksmål anlegges efter Ikrafttredelseslovens § 10 for å få kaptein Kullmann fratrømt sit embede. Spørsmålet om hans overtredelse av øvrige omtalte paragrafer i straffelovgivningen skulde undergis fortsatt efterforskning i forbindelse med saken mot redaktør Trausæl m.fl..

(2) Regjeringen skulde straks nedsette et sakkyndig utvalg for å utarbeide forslag til effektive foranstaltninger mot det revolusjonære undergravningsarbeide.

Med hensyn til mit brev til statsministeren av 26/11 1932 med vedlagt P.M. skulde det ha sit forblivende med at brevet var sendt og mottatt.

Når jeg gikk med på forannevnte ordning var jeg på forhånd opmærksom på at min godkjennelse av forslaget kunde innebære en svek-

kelse for mit standpunkt både saklig og personlig.

Men jeg følte mig av loyale og kollegiale hensyn forpliktet til å strekke mig lenger enn mit skjøn egentlig tilsa. Jeg hadde også et svakt håb om at derigjennom muligens skulde kunne innledes en politikk som lå nærmere op til den linje som jeg var gått inn for, og som også er Bondepartiets linje.

2. Overensstemmende med den foreslåtte ordning utarbeidet Forsvarsdepartementet sin innstilling i Kullmann-saken til foredrag i statsråd 2/12 1932.

Ved sakens behandling i forberedende statsråd 1/12 1932 viste det sig imidlertid at statsministeren hevdet den opfatning at straffeforfølgningen mot kaptein Kullmann i det hele tatt ikke skulde fortsettes, likasom det fremgikk at han var mot videre forfølgninger i anledning av den øvrige del av Forsvarsdepartementets anmeldelse som gjelder straffeforfølgning mot et fatall revolusjonære arbeiderledere som organiserer ødeleggelse av vårt nasjonale forsvar og omstyrning av samfundet.

For det første var dette statsministerens standpunkt ikke i overensstemmelse med den mig tilbutte ordning. Men falt der nest heller ikke sammen med Riksadvokatens innstilling som gikk ut på fortsatt etterforskning mot de øvrige implicerte og for kaptein Kullmanns vedkommende lot spørsmålet om videre straffeforfølgning utstå inntil hans avskjedigelse var avgjort gjennom civilt søksmål. Når kaptein Kullmann bare blir fratatt sin stilling, så skulde han altså etter statsministerens mening uhindret kunne fortsette det organiserte opviglings- og undergravningsarbeide mot landets forsvar som han driver

sammen med argumenter for en fremmed makt og til direkte fordel for denne. Etterforakningen hittil mot kaptein Kullmann har vesentlig innskrenket seg til å innta en intetsigende skriftlig uttalelse fra ham som er offentliggjort i pressen.

Statsministeren fremla videre et utkast til disseens til Forsvarsdepartementets foredrag, hvori han fant det nødvendig å gjøre alvorlig innsigelse mot Forsvarsdepartementets brev av 14/10 1932 til Justisdepartementet, idet enkelte uttalelser i dette brev etter hans mening kunde danne en betenkelig precedens vedrørende påtalemyndighetens stilling i forhold til den utøvende makt.

Jeg skal ikke komme inn på realiteten av dette spørsmål som her dreier sig om hvorvidt Regjeringen, som er den øverste påtalemyndighet, skal i saker hvor det ikke gjelder skiftende politiske meninger, men behandling av oplagte forfrytelser som truer det hele samfunns eksistens, være bundet av opfatningen hos en enkelt embedsman, likeoverfor hvilken forfatningen endog har tatt det forbehold at han kan fjernes uten lov og dom. Jeg vil kun bemerke at Forsvarsdepartementets brev av 14/10 1932 ikke var rettet til påtalemyndigheten, men til Justisdepartementet og det under den selvforståtte forutsetning at dette departementet (J.D.) tok spørsmålet direkte op i Regjeringen, idet Forsvarsdepartementet som bekjent efter konferanse med statsråds-sekretæren og Kommanderende Admirals juridiske rådgiver fant det riktigst å la saken fremme gjennom Justisdepartementet istedenfor som oprindelig tenkt å foredra det selv i statsråd. De bemerkninger som i nevnte brev blev fremholdt vedrørende nødvendigheten av uttraffeforforsikning tok i første rekke sikte på Forsvarsdepartementets og min egen plikt til å søke saken fremmet og ansvaret herfor,

men gjelder selvfølgelig også i sin almindelighet alle andre myndigheter som har med saken å gjøre. Men det var ikke på noen måte Departementets forutsetning at disse uttalelser i brevet skulle betraktes som spesielt stilet til Riksadvokaten. Når Forvarsdepartementet "forlangte" tiltale mot kaptein Kullmann så var det fordi han er militær embedsmann hørende under Forvarsdepartementets kommandomyndighet, og fordi hans lovovertrødelser som førstvidt de gjaldt anslag mot landets forvar er så åpenbare og lovbestemmelsene så klare, at spørsmålet om tiltale direkte kunde vært avgjort i statsråd. For de øvrige implisertes vedkommende, hvis forkytelse også angikk landets forvar, men som ikke tilhørte krigsmakten, innkrenket man sig til å henstille til Justisdepartementet i ts saken op.

Det er så langt fra at Forvarsdepartementet eller jeg selv har søkt å øve noe påtrykk på Riksadvokaten, at jeg tvertimot for å undgå ethvert skinn herav endog ikke har villet drøfte saken med Riksadvokaten, på trots av Justisministerens henstilling til mig om dette, og skjönt jeg var på det rene med at det muligens kunde ha hatt sin innflytelse på Riksadvokatens stilling til saken at jeg fikk gitt mere detaljerte forklaringer vedrørende den revolusjonære bevegelse og kaptein Kullmanns og de øvriges forhold til denne.

Statsministerens dissens rækker således ikke Forvarsdepartementet eller mig selv, men faller i tilfelle tiltake på andre medlemmer av Regjeringen som eventuelt på forhånd måtte ha drøftet saken med Riksadvokaten.

3. Det som nu er inntruffet, og som foran er redegjort for, understreker den prinsipielle forskjell som det er mellem statsministerens opfatning av disse spørsmål og de av Regjeringens medlemmer som

vil ta konsekvensen av Stortingets behandling i siste sesjon av det revolusjonære spørsmål, og som i samhøve med Bondepartiets program "krever lydighet mot landets lover" og at "statsmakten griper effektivt inn overfor organisasjonsmessige overgrep som truer samfundets interesser". Det ovennevnte bebudede tiltak med å nedsette et utvalg til å utarbeide forslag til nye lover og bestemmelser mot det revolusjonære undergravningsarbeide, blir under slike forhold en tom gestus. Hvad skal man med nye lover og bestemmelser når man ikke engang har viljen til å hevde gjeldende lov, hvis bestemmelser er klare, og rammen de nokk, når man bare ser tingene i deres virkelige sammenheng og som de forbrøytelser de er, og ikke tror å kunne gå ut fra at det her gjøld der bare utslag av en ytterliggende passivistisk opfatning og bekjempelse av "meninger" og dermed forbundet politisk streben som det er lite hensiktsmessig å møte med tiltale og straff.

Jeg finner i den forbindelse nødvendig å fremheve at det er meget langt fra min opfatning at den revolusjonære bevegelse skal bekjempes alene med politi og straffebestemmelser. Ingen har vel sterkere enn mig freholdt at det som i første rekke må til er en indelig nyretning, opplysning til massene om de sanne forhold, en positiv nasjonal politikk, og ikke minst en sosial nyordning som kan forsonne kapital og arbeide og skape et retferdig og solidarisk samfund. Jeg mener selvfølgelig heller ikke at vår politiske streben skal være dominert av innstillingen mot kommunismen og helt gå op i, det være sig den negative eller positive, bekjempelse av denne. Vi må tvertimot mest mulig fritt stoke ut våre egne nasjonale og selvstendige fremgangslinjer. Men på den annen side er utglidningen kommet så langt og er under de foreliggende forhold så faretruende for samfundet og

så hørende for dets utvikling, at det er absolutt nødvendig å hevde loven og statens autoritet likeoverfor åpenbare retsbrudd fra de revolusjonære hovedmenns side, foranstaltninger hvis effektivitet er fastslått gjennom all tids erfaring og som er forutsetningen for de øvrige positive tiltak til gjenreisning av samfundet.

Det sist inntrafne bekrefter imidlertid ytterligere den oppfatning som jeg fremholdt i ovennevnte P.M. at med statsminister Hundsøid som leder av Regjeringens politikk vil intet effektivt bli gjort - hverken på den ene eller annen måte - for å rydde opp med omstyrtingstevevesen og derved skape indre fred og grunnlag for samfundets gjenreisning og dets økonomiske sanering.

4. Jeg ønsker videre å reservere mig mot at den oppfatning synes skapt at motsetningene her dreier sig om uvesentlige steds- punkter i forbindelse med behandlingen av saken mot kaptein Kullmann. Spørsmålet om hvorvidt Kullmann skal straffes eller ikke, eller i hvilken grad han skal straffes, er i og for sig av underordnet betydning. Men saken involverer spørsmål av prinsipiell betydning som man ikke kan komme forbi. Det er siden Stortingets prinsipielle standpunkt - tagen i vore til det revolusjonære spørsmål, første gang at det direkte innen mit eget departements område kommer opp en sak hvor det gjelder å ta konsekvensene av Stortingets beslutning. Foruten av hensyn til mit embedsmessige og medborgerlige ansvar i sin almindelighet, har jeg derfor også av den grunn vært nødt til å sette saken på spissen og insistere på at lovlinjen blir fulgt.

Men videre har saken fremfor alt bragt frem de uoverensstemmelser som det er mellom statsministerens politiske kompromislinje og den uavkortede og klare nasjonale linje som er nødvendig for å hjelpe

virt samfund ut av vanskelighetene og fremover, og som også faller i tråd med Bondepartiets program og er i pakt med innstillingen hos masser av borgerlig og nasjonalt tenkende mennesker både tilhøire og tilvenstre for Bondepartiet. For Bondepartiet er det derfor såmeget mer et livsspørsmål å ikke vike fra denne linje.

Det saklige motsetningsforhold som således er opstått innen regjeringen er blitt skjerpet ved den forkastelige måte hvorpå statsministeren, således som jeg nærmere har omtalt i nevnte P.M., har optrått i en rekke tilfelle av nasjonal betydning. Og likeledes ved den ukollegiale måte hvorpå han i Grønlandssaken og i bekjempelsen av den revolusjonære bevegelse har sviklet den linje som vi forutsetningsvis er gått inn for, og for mit vedkommende gått etter for de bakholdsangrep som stadig er blitt gjort fra forskjellige hold for å komme mit arbeid og mig selv tillivs. (Det er også lite egnet til å utjevne de opståtte motsetninger at statsministeren i regjeringsmøte 21.f.s. for å svekke anførslene i mit nevnte P.M. bemerket at han hadde talt med bondegruppens parlamentariske fører, Moseid, som ikke kunde erindre noe om at det som av mig anført med statsministerens vidende var konferert med ham (Moseid) på forhånd vedrørende mit innlegg i trontaledebatten. Mens det virkelige forhold - som jeg senere har konstateret - er at hr. Moseid fullt ut bekrefter mit utsagn, og desuten opplyser at han forut for mit foredrag flere ganger hadde konferert om saken også med statsministeren).

5. Når statsministeren nå ved sin dissens i Kullmann-saken søker å komme bort fra disse store realiteter, og istedenfor å holde sig til den overenskomst som blev tilbudd mig, vil tvinge igjennem en avgjørelse av Kullmann-saken som skal gi det utseende av at jeg

gir kjøp på min linje og min overbevisning, og at konflikten står mellom Statsministeren og Riksadvokaten på den ene side og Forsvarsdepartementet på den annen om enkelte detaljer i Kullmann-saken, mens konflikten i virkeligheten gjelder Bondepartiets hele politiske linje og statsministerens personlige opptreden, så beklager jeg å måtte uttale at under disse omstendigheter bortfaller grunnlaget for en ordning hvorefter statsministeren og jeg begge kan fortsette i Regjeringen. Og jeg ønsker i den sammenheng å fremholde at når en regjeringschef tar en fagminister i sit ministerium, så er det ikke bare han som viser vedkommende fagminister en ære og en tillid. Men det er også vedkommende fagminister som yder regjeringschefen tillid og ære ved å gi seg under hans ledelse. Den tillid har statsminister Hundseid forepilt fra min side.

Da det er statsministeren, og ikke mig, som har avveket fra den linje som hevdes av det parti hvorav Regjeringen er fremgitt, og da det for statsministerens vedkommende foreligger de øvrige forhold som jeg har påtalt i det nevnte P.M., så finner jeg det riktig igjen å fremholde at statsministeren bør trekke sig tilbake, og i sådanne former at Regjeringen kan fortsette sit arbeid for å gjennomføre den nasjonale linje som er Bondepartiets program.

Det forekommer ikke i politikken at en sådan avskalling ikke er en styrkelse, når det skjer for å gjennomføre en klar og sålbart bevisst linje.

V. R.